

OPGRAVING „HEESTERAKKERS”, EINDHOVEN¹⁾

Door G.Beex en A.D.Kakebeeke werd ondergetekende begin 1970 attent gemaakt op een archeologisch interessant terrein, gelegen in het uiterste noorden van het stadsdeel Woensel.²⁾ Daar de uitvoering van het gemeentelijk bestemmingsplan „Heesterakkers”, te beginnen in oktober van dat jaar, een wezenlijke bedreiging hiervoor vormde, werden reeds begin 1970 de voorbereidingen getroffen voor de opgraving „Heesterakkers”, welke eind april een aanvang nam.³⁾ De opzet was, om nog vóór de uitvoering van het bestemmingsplan het terrein aan een nader archeologisch onderzoek te onderwerpen. Nog aan het eind van dat jaar bleek ons, dat een niet onbelangrijk deel van het voor archeologisch onderzoek in aanmerking komend terrein vanwege de aanleg van het Dommelpark gespaard zou blijven.

In het kader van de uitvoering streefde de *Archeologische Werkgroep Eindhoven* een zo wetenschappelijk mogelijke en archeologisch verantwoorde aanpak na op alle gebieden. Om dit aan te tonen zal wat uitvoeriger bij de opgravingsmethodiek worden stilgestaan, in de hoop zo voorbeeld te zijn voor vele amateur-archeologen en werkgroepen op dit gebied.⁴⁾ Met dit artikel beogen we voorts aan onze werkzaamheden in wat ruimere kring bekendheid te geven.

Het bewuste *opgravingsterrein*, een akker-weide complex, wordt begrensd door de Dommel in het oosten en de Sonse Waterloop in het noorden en valt op door zijn hogere ligging ten opzichte van het omliggende gebied (vgl. afb. 1). Behoudens deze gunstige ligging spraken ook voor bewoning vele, door de heer G.H. Fonteyn gedane vondsten op de zuidhelling van dit terrein en vondsten in de onmiddellijke omgeving van o.m. Romeins en Merovingisch materiaal.⁵⁾ Tot nu toe heeft onze werkgroep dermate veel Romeins en IJzertijd materiaal gevonden, dat we, mede op andere gronden, mogen veronderstellen met een continue bewoning vanaf de IJzertijd te doen te hebben.

De grondslag voor al onze *werkmethoden* (vgl. afb. 2) is het coördinatenstelsel. De voor iedere opgraving zo noodzakelijke opgravingsplanning,

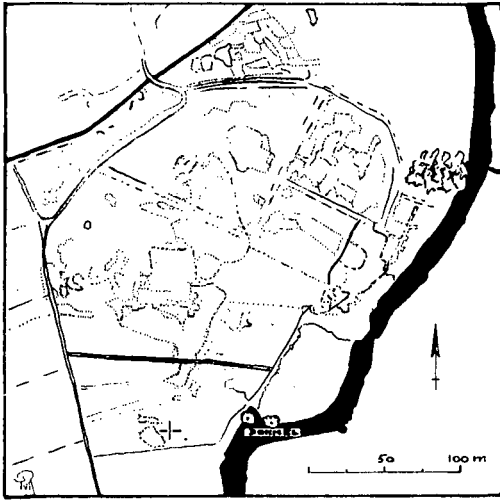
1) Een tussentijds verslag van onze opgraving is in augustus 1970 onder de deelnemers aan de contactdag voor amateur-archeologen verspreid.

2) Kaartblad Eindhoven Oost 388.29 N.B. 163.16. O.L.

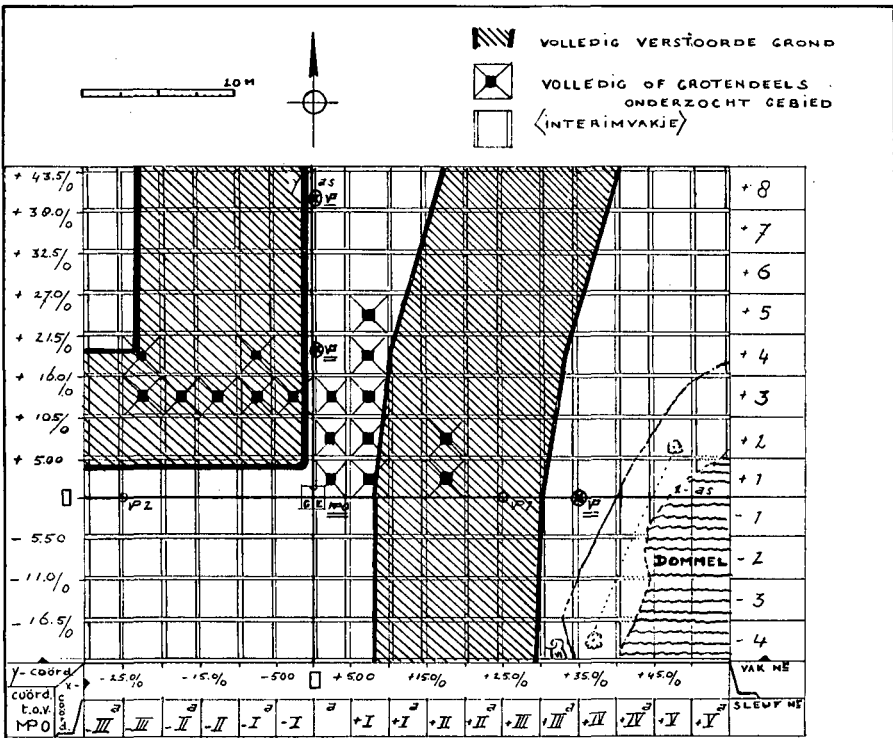
3) Aangezien het terrein reeds gemeente-eigendom was, kregen we snel toestemming voor ons onderzoek.

4) Bij ons weten zijn er in totaal vier werkgroepen in Brabant: de werkgroep „Haagse Beemden” (Breda e.o.), de werkgroep van „Het Slotje” (Zeelst e.o.) de werkgroep „De Bosboom” (Den Bosch e.o.) en onze werkgroep. Deze werkgroepen verrichten archeologisch veldonderzoek. De Archeologische Werkgroep Nederland tracht eveneens een provinciale werkgroep te formeren. Onze werkgroep is de enige *jeugd*groep, die *niet* onder leiding van ouderen staat.

5) Naar mondelinge mededeling van G.Beex

afb. 1
 Het bewuste opgravings-
 terrein in het NO van
 Eindhoven

afb. 2 Gedeelte van de planningskaart

reeds in de loop van 1970 samengesteld na een drietal vergaderingen met de werkgroepvoerders en G.Beex, omvat in het kort het volgende.

Op het opgravingsterrein is een o-punt (nulpunt) gekozen, aangeduid als MP 0 (meetpunt-nul), dat als uitgangspunt voor alle metingen geldt. Het ligt doelbewust in het zuidwesten van het te onderzoeken gebied, waardoor men het meest efficiënt van het meetpunt gebruik kan maken. Het MP 0 bij onze opgraving is de kern van een GE- paaltje (Gemeente Eindhoven) en heeft als coördinaten (x) 163.164.43 (y) 388.287.66. De hoogte boven N.A.P. van het meetpunt is tevens vastgelegd en bedraagt 16,049 m. Op dit nulpunt is een assenkruis aangelegd; een as loopt recht naar het geografische noorden (de y- as) en de andere as, loodrecht hierop, recht naar het oosten (de x- as). Ze snijden elkaar in de oorsprong (MP 0).⁶⁾ We werken met de z.g. „gridmethode”,⁷⁾ het op systematische grondslag uitgraven van vakjes, in plaats van met sleuven. Wel is er een sleufnummering – in Romeinse cijfers – (vgl. afb. 2). Deze methode is enerzijds tijdsparend – een sleuf wordt in vakjes verdeeld, zodat men nooit een hele sleuf ineens moet uitgraven – en kan anderzijds met vrij weinig mensen worden uitgevoerd. Ieder vakje is vierkant en beslaat 25 m². De sleuven zijn naar het noorden gericht en tussen ieder vakje in een sleuf blijft een 50 cm dikke wand staan. De sleuven lopen evenwijdig en liggen 500 cm van elkaar verwijderd. Indien deze tussenruimte nader onderzoek behoeft, komt er een „interimvakje” van 500 bij 400 cm.

Ieder vak heeft verder weer een vast punt - nul (VP 0). Hiervoor wordt de noordwesthoek van het vak genomen.⁸⁾ Dit in verband met het nauwkeurig registreren van bodemsporen en vondsten. Elk vak heeft daarbij nog een eigen nummer – in Arabische cijfers –. Zo betekent sleuf I vak 3, gewoonlijk afgekort SL I v 3, het derde vakje van de eerste sleuf.

We werken tevens met lagennummering; de bovenlaag is laag 100 en vervolgens krijgen we lg. 101, 102a, 102b, 103 etc. Tenslotte hebben we nog een uitgebreide vondstregistratie. Elke vondst heeft zijn vondstnummer, zaknummer, objectbeschrijving, vakcoördinaten, diepte- en laagaanduiding, opmerking, datum en paraaf van de vondstregistrator. Iedere dag wordt een opgravingsjournaal bijgehouden.⁹⁾ Alle belangrijke horizontale bodemprofielen, alsmede de verticale wandprofielen van wand a, b, c, en d worden opgetekend. Bij horizontale profielen geschiedt het veldtekenwerk op de

⁶⁾ Veel dank aan de heer van Asperen van de Landmeetkundige Dienst Eindhoven, die het assensysteem met de grootste nauwkeurigheid heeft laten uitzetten.

⁷⁾ World Archeology (1969) vol. 1 nr. 2 p. 208 t/m 213. Deze methode van onderzoek wordt vooral toegepast bij het opgraven van stenen funderingen, liefst met eenvoudige stratigrafie.

⁸⁾ Achteraf gezien leent de zuidwesthoek zich hier beter voor.

⁹⁾ Zal binnenkort gepubliceerd worden.

ongebruikelijke schaal van 1:40. Bij belangrijke vondsten zal worden overgeschakeld naar de opgravingschaal van 1:20, welke reeds bij verticale profielen wordt toegepast. Bij ons onderzoek zijn ook een aantal luchtfoto's in niet onbelangrijke mate betrokken geweest.

De grondgedachte van de opgravingsystematiek is afkomstig van P.v. Ierland. De kennis en ervaring deed hij op bij de opgravingen in Winchester. De methodiek is op ingrijpende wijze door de overige werkgroepgeleiders aan de situatie aangepast.

De *vondsten* behoren tot de volgende perioden. Uit de Steentijd hoofdzakelijk Neolithisch materiaal; pijlpuntjes, enige schrabbers, enkele soms fraaie klingen en afslag.

Uit de IJzertijd uitsluitend gladwandig en besmeten aardewerk (onversierd). Daar bijna geen enkel randfragmentje is gevonden, is nauwkeurigere typering nog niet mogelijk.

De hoeveelheid *Romeins* materiaal overtreft alles. Naast het gebruikelijke inheemse aardewerk vonden we terra sigillata en terra nigra scherfjes, alsook een vrij grote hoeveelheid gevernist aardewerk. Het schervenmateriaal concentreert zich rond SL I v 3, waar opmerkelijk veel scherven van kruiken en wrijfschalen voor de dag kwamen. Ook bezitten we een aantal dakpanfragmenten, waaronder een paar fraaie randfragmenten. Enkele hiervan zijn in situ aangetroffen. Pottenbakkersmerken ontbreken vooralsnog op zowel aardewerk als dakpanfragmenten. Wel menen we een graffiet op een wandfragment van een bord te bezitten (afb. 6). Opvallend is, dat naast aardewerk ook brons, lood en glas werd gevonden. Behoudens twee bijna ongeschonden ringetjes kwam onverwacht een vrijwel gave draadfibula voor de dag (afb. 3). Verder nog een brons naaldfragment, hetwelk is ingesmolten.¹⁰⁾ Vreemd was de vondst van een „loodsintel”¹¹⁾ en een ijzeren „lepel” (afb. 4) en verrassend de vondst van een „vijftal munten”¹²⁾; te weten een cent van Willem II (1860), een ondateerbare bronzen munt¹³⁾, een Romeinse as¹⁴⁾ en een sestertius¹⁵⁾. Glas werd in geringere hoeveelheid aangetroffen. Bijzonder

¹⁰⁾ Alle metaalvondsten zijn van brons – met uitzondering van een ijzeren lepelkje, de munt van Willem II en de „loodsintel” – en zijn grotendeels in de onmiddellijke omgeving van SL a v 3 aangetroffen.

¹¹⁾ Blijkens röntgenspectrografisch onderzoek ca. 90% lood, 2½% tin, 1% zink en 0,9% zilver.

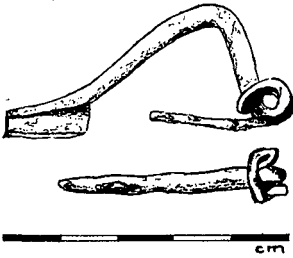
¹²⁾ Een viertal munten zijn nader onderzocht door het Kon. Kabinet van Munten en Penningen; een vijfde munt is nog niet geprepareerd. Het is evenwel het best bewaarde exemplaar. Zie noot 19.

¹³⁾ Kon. Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Stenen: „het kan evengoed het restant van een 17e eeuwse duit als van een Romeins muntje uit de 4e eeuw zijn”.

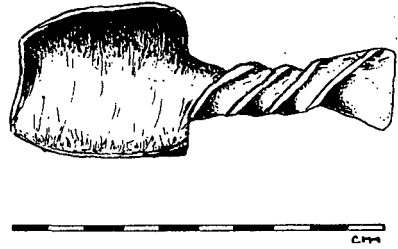
¹⁴⁾ „as, mogelijksterwijs van keizer Domitianus (81- 96), keerzijde staande figuur”.

¹⁵⁾ „sestertius van keizer Hadrianus (117- 138), keerzijde staande figuur waarnaast S C”.

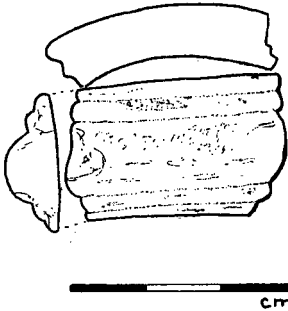
afb. 3

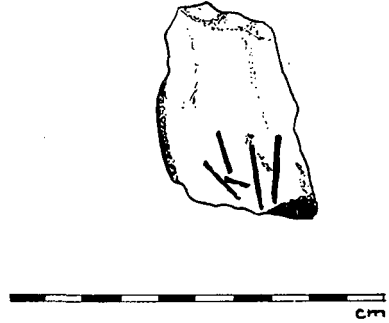
afb. 4

afb. 5

afb. 6

fraai is een fragmentje van een waarschijnlijk erg vroege Romeinse glazen armband¹⁶⁾ (afb. 5). Voorts vonden we een deel van een dun zwart glazen armbandje, vrij broos verpulverd wit glas en glassintels. Onder het weinige Pingsdorfer-materiaal, 9e tot 13e eeuw, bevinden zich grotere scherven met radstempelversiering. Aan vondsten uit latere perioden is geen noemenswaardige aandacht besteed.¹⁷⁾ Over een der belangrijkste aspecten van de opgraving, *de bodemsporen*, valt helaas nog weinig te zeggen. Hiervoor dienen nog enkele aanvullende tekeningen en vakjes gemaakt en uitgewerkt te worden.¹⁸⁾ Vast staat, dat we met een noordoost gerichte rechthoekige plattegrond te doen krijgen, welke zich al gedeeltelijk in SL I v 2 en v 3 aftekende en naar het zuidwesten doorloopt. De vraag of zich hier een behuizing of graf aftekent – gezien de vondsten niet denkbeeldig – zal

¹⁶⁾ Voor studie afgestaan aan de heer A. Peddemors. Volgens de documentatielijst bij de inmiddels weer ontvangen vondst is het een „Haevernick type 7d, subtype: brede middenribbe”. Een publicatie over deze materie zal nog van zijn hand verschijnen.

¹⁷⁾ De meeste vondsten, die in totaal ca. 100 grote ROB zakken vullen, dienen nog goed gereinigd en nader verwerkt te worden. Vooral dit laatste baart ons zorgen, gezien de hieruit voortvloeiende behoefte aan een permanent onderkomen. Zonder financiële aderlating blijkt men hoegenaamd nergens terecht te kunnen.

¹⁸⁾ Indien we in 1970 meteen op de goede plaats waren begonnen, hadden er veel meer resultaten op tafel gelegen; iets dat met archeologisch onderzoek meestal het geval is! Momenteel zijn er 18 vakjes geheel of grotendeels onderzocht en is ruwweg 250 m³ aarde verzet.

voorlopig nog onbeantwoord blijven. Meerdere paalverkleuringen kwamen in SL I v 1 en SL II v 1 en 2 aan het licht, doch vertonen geen duidelijk verband.

Met het oog op het voorafgaande mogen we constateren, dat er redelijke resultaten zijn behaald, maar het onderzoek is nog verre van voltooid.

T.VAN ROOIJEN